XÉT NGHIỆM KHÍ MÁU ĐỘNG MẠCH

NÊN BẮT ĐẦU TỪ ĐÂU?

TS. Đỗ Ngọc Sơn Khoa Cấp cứu – Bệnh viện Bạch Mai

Nội dung

- 1. Chỉ định của xét nghiệm khí máu
- 2. Khái niệm cơ bản
- 3. Tiếp cận kết quả khí máu: rối loạn đơn hay kết hợp?
- 4. Xu hướng mới của xét nghiệm khí máu
- 5. Những thận trọng khi làm xét nghiệm khí máu

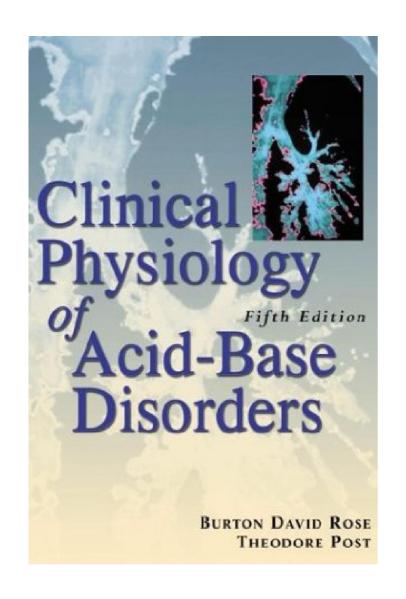
Chỉ định

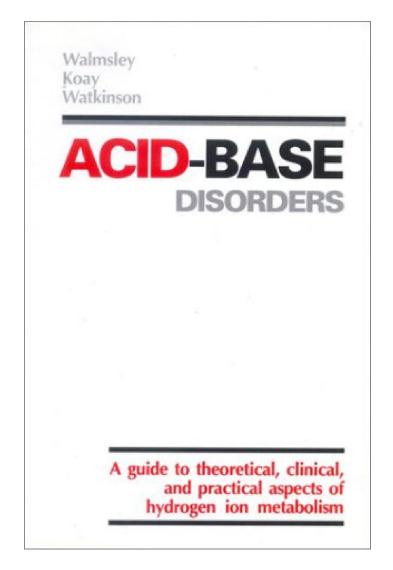
- Suy hô hấp do mọi nguyên nhân: tại phổi hoặc ngoài phổi
- Suy tuần hoàn, sốc do các nguyên nhân
- Suy thận và bệnh lý ống thận
- Bệnh nội tiết: ĐTĐ nhiễm toan ceton, bệnh vỏ thượng thận, suy giáp

Chỉ định

- Hôn mê, ngộ độc
- Bệnh tiêu hóa: tiêu chảy, rò ruột, rò túi mật hoặc ruột non, tụy tạng
- Các rối loạn điện giải: tăng giảm kali, chlor máu
- Theo dõi điều trị: ô xy liệu pháp, bệnh nhân thở máy, nuôi dưỡng tĩnh mạch, lọc thận, truyền dịch và truyền máu số lượng lớn, điều trị lợi tiểu.

Sách về khí máu

Website về khí máu

http://www.acid-base.com/

http://www.qldanaesthesia.com/AcidBaseBook/

http://www.virtual-anaesthesia-textbook.com/vat/acidbase.html#acidbase

http://ajrccm.atsjournals.org/cgi/content/full/162/6/2246

http://www.osa.suite.dk/OsaTextbook.htm

http://www.postgradmed.com/issues/2000/03_00/fall.htm

http://medicine.ucsf.edu/housestaff/handbook/HospH2002_C5.htm

- Một khảo sát tại 1 bệnh viện trường đại học
- 70% bác sỹ tham gia khẳng định có thể chẩn đoán chính xác các rối loạn thăng bằng toan kiểm và không cần phải hướng dẫn thêm về đọc kết quả khí máu động mạch.
- Khi yêu cầu chính những bác sỹ đó đọc kết quả của một số các khí máu động mạch thường gặp, chỉ đọc được chính xác đến 40%

Một khảo sát tại bệnh viện khác cho thấy kết quả đọc rối loạn toan kiềm sai dẫn đến SAI LÂM trong điều trị trong 1/3 số khí máu được phân tích

 Những khảo sát này cũng cho thấy sự yếu kém rõ rệt giữa các đơn vị không quan tâm đến đọc kết quả khí máu.

Vấn đề này có thể gây hậu quả nghiêm trọng tại khoa
 HSCC vì 9 trên 10 bệnh nhân có các rối loạn thăng
 bằng toan kiềm.

J Crit Care 1993;8:187-197

Các thuật ngữ cơ bản

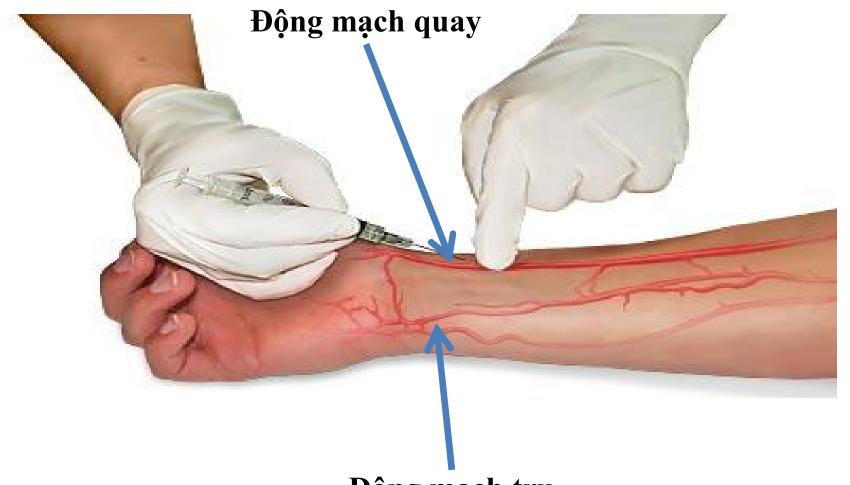
- Tình trạng toan (Acidosis): là một tình trạng hoặc quá trình dẫn đến giảm pH nếu không có những đáp ứng thứ phát (bù trừ) với yếu tố gây ra ban đầu.
- Tình trạng kiềm (Alkalosis): là một tình trạng hoặc quá trình dẫn đến tăng pH nếu không có những đáp ứng thứ phát (bù trừ) với yếu tố gây ra ban đầu.
- Toan máu: pH máu < 7,35 (hay [H⁺] > 44 nM)
- Kiềm máu: pH máu > 7,45 (hay $[H^+]$ < 36 nM)
- RL toan kiềm đơn: là chỉ có một loại rối loạn tiên phát.
- RL toan kiểm hỗn hợp: là có từ 2 loại rối loạn tiên phát trở lên xảy ra đồng thời.

http://www.anaesthesiamcq.com/AcidBaseBook/ab3_1.php#definitions

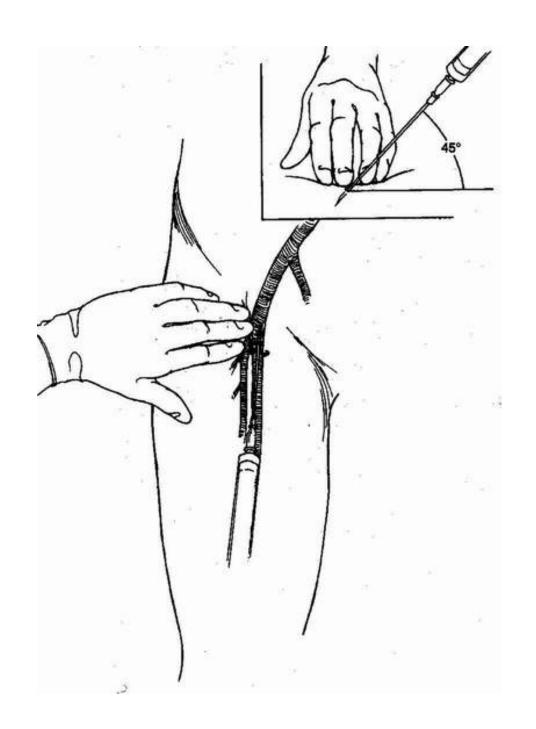

Lấy mẫu làm xét nghiệm khí máu động mạch

Động mạch trụ

KẾT QUẢ KHÍ MÁU

cobas b	121 7457	
Date/Ti	ne 11.07.2013 09:47	
Sample	no. 3011	
Pat ID First nar	2245 ne	
Last nan	ne THANH	
Sample	type Blood	
Baro	757.4 mmHg	
Temp.	39.0 °C	
A/F	adult	
PO2	103.4 mmHg(+)(80.0-100.0)	
PCO2	28.9 mmHg(-)(35.0-45.0)	
pH	7.589 (+)(7.350-7.450)	
tHb	13.5 g/dL(11.5-17.4)	
SO2	98.9 %(75.0-99.0)	
Na	133.9 mmol/L(-)(135.0-148.	0)
CI	96.5 mmol/L(-)(98.0-107.0)
iCa	1.115 mmol/L(-)(1.120-1.32	0)
K	4.69 mmol/L(+)(3.50-4.50)	
Hct	43.9 %(35.0-50.0)	
BE	6.0 mmol/L	
BEecf	5.3 mmol/L	
CHCO3st	29.5 mmol/L	
P50	26.7 mmHg	
ctO2	18.9 Vol%	

Kết quả khí máu

Thông tin về tình trạng toan kiểm

- •pH
- •PaCO₂
- •HCO₃ [tính toán *vs* đo đạc]

Thông tin về ô xy hóa máu

- •PaO₂ [phân áp ô xy]
- •SaO₂ [độ bão hòa ô xy]

Phương trình trung tâm

$$[H^+]$$
 (nEq/L) = 10 (9-pH)

Quy đổi cơ bản

pH	$[\mathbf{H}^{+}]$
7,7	20
7,5	31
7,4	40
7,3	50
7,1	80
7,0	100
6,8	160

Giá trị bình thường

• Bình thường PaCO2 là 40 mmHg và [HCO3] là 24 mEq/L, nồng độ [H +] sẽ là:

$$24 \times (40/24) = 40 \text{ nEq/L}$$

Tỷ số PCO2/[HCO3-]

- Quyết định sự ổn định nồng độ [H⁺] của dịch ngoại bào, do đó quyết định pH của dịch đó.
- Khi rối loạn toan kiềm nguyên phát làm thay đổi một thành tố của tỷ số này (PCO2; [HCO3-]), thì đáp ứng bù trừ sẽ thay đổi thành phần còn lại ([HCO3-], PCO2) để giữ cân bằng tỷ số PCO2/[HCO3-].

Thay đổi bù trừ

- Khi rối loạn nguyên phát là chuyển hóa (thay đổi về [HCO3 -], đáp ứng bù trừ là hô hấp (thay đổi về PCO2), và ngược lại.
- Điều quan trọng cần nhấn mạnh rằng hiện tượng bù trừ giúp hạn chế sự thay đổi pH máu chứ không ngăn ngừa được sự thay đổi này (bừ trừ không đồng nghĩa với sửa chữa).

Khoảng tham chiếu

Tham số	Khoảng tham chiếu	Trung vị
pН	7,35-7,45	7,4
PaCO2	35-45 mmHg	40 mmHg
PaO2	90-100 mmHg	>90 mmHg
HCO3-	22-26 mEq/L	24 mEq/L

Rối loạn toan kiềm chính

	Nguyên phát	Bù trừ
Hô hấp	$\uparrow CO_2$ (toan) $\downarrow CO_2$ (kiềm)	↑HCO ₃ - ↓HCO ₃ -
Chuyển hoá	↑ HCO ₃ - (kiềm) ↓ HCO ₃ - (toan)	$\uparrow CO_2$ $\downarrow CO_2$

- BN nam 26 tuổi
- Tiền sử nghiện ma túy
- Được phát hiện trong tình trạng bất tỉnh
- Vào viện trong tình trạng tím, thở chậm
- Khí máu:

pH: 7,0

PaCO2: 100 mmHg

PaO2: 40 mmHg

HCO3-: 24 mEq/L

	Nguyên phát	Bù trừ
Hô hấp	$\uparrow CO_2$ (toan) $\downarrow CO_2$ (kiềm)	↑HCO ₃ - ↓HCO ₃ -
Chuyển hoá	↑ HCO ₃ -(kiềm) ↓ HCO ₃ - (toan)	$\uparrow CO_2$ $\downarrow CO_2$

pH: 7,0

PaCO2: 100 mmHg TOAN HÔ HẤP

PaO2: 40 mmHg

HCO3: 24 mEq/L CẤP HAY MẠN TÍNH?

Thay đổi kỳ vọng

Nguyên phát	Thay đổi kỳ vọng
Toan hô hấp cấp	delta pH/delta PCO2 = 0,008
Toan hô hấp mạn	delta pH/delta PCO2 = 0,003

TOAN HÔ HẤP CẤP MẤT BÙ

• Bệnh nhân nam 38 tuổi, tiền sử nghiện rượu xơ gan. 1 tuần nay khó thở ho khạc đờm lẫn máu. Đại tiện phân lỏng. Vào cấp cứu tại bệnh viện tỉnh trong tình trạng sốc. Bệnh nhân được truyền dịch và Dopamin và chuyển BVBM. Vào KCC A9 trong tình trạng lơ mơ, vân tím đầu chi.

$$M=120$$
, $HA=70/40$, $t=39^{\circ}C$, thở 40

Glucose = 12 mmol/L

 $Na^{+} = 142$

K + = 3.9

CI = 113

Ure = 9 mmol/L, Creatinin = 216 mmol/L

• Bệnh nhân nam 38 tuổi, tiền sử nghiện rượu xơ gan. 1 tuần nay khó thở ho khạc đờm lẫn máu. Đại tiện phân lỏng. Vào KCC trong tình trạng lơ mơ, vân tím đầu chi.

M=120, HA=70/40, $t=39^{0}$ C, thở 40

Glucose = 12 mmol/L

Na + = 142

K + = 3.9

CI = 113

Ure = 9 mmol/L, Creatinin = 216 mmol/L

Chẩn đoán: Sốc nhiễm khuẩn/TD xơ gan rượu

• Bệnh nhân nam 38 tuổi, tiền sử nghiện rượu xơ gan. 1 tuần nay khó thở ho khạc đờm lẫn máu. Đại tiện phân lỏng. Vào KCC trong tình trạng lơ mơ, vân tím đầu chi.

M=120, HA=70/40, $t=39^{0}$ C, thở 40

Glucose = 12 mmol/L

 $Na^{+} = 142$

K + = 3,9

CI = 113

Ure = 9 mmol/L

Creatinin = 216 mmol/L

KMÐM

 $FiO_2 = 80\%$

pH = 7,09

 $PaCO_2 = 36$

 $HCO_3^- = 10,6$

BE = -17,7

 $PaO_{2} = 84$

 $SaO_2 = 90\%$

TOAN CHUYỂN HÓA

KMĐM

 $FiO_2 = 80\%$ Câu hỏi

pH = 7,09

PaCO₂ = 36 1.Khoảng trống anion có tăng không?

 $HCO_3^- = 10,6$

BE = -17,7 2. Bù trừ hô hấp thế nào?

 $PaO_{2} = 84$

SaO₂ = 90% 3.Có rối loạn toan kiềm phối hợp

không?

Khoảng trống anion (Anion Gap)

Catio	ons -	mmol/L	Anions	- mmol	/ L
Natri	_	142	Chlo	-	103
Kali	-	5	Bicarbonate	-	26
Can xi	_	5	Albumin	-	17
Magie	-	2	Acid hữu cơ 5	-	
			Phosphate	-	2
			Sulphate	-	1
Tổng =		154	Tổng = 154		

Khoảng trống anion (Anion Gap)

KMĐM

$$FiO_2 = 80\%$$

$$pH = 7,09$$

$$PaCO_{2} = 36$$

$$HCO_3^- = 10,6$$

$$BE = -17,7$$

$$PaO_{2} = 84$$

$$SaO_2 = 90\%$$

$$Na + = 142$$

$$K + = 3,9$$

$$CI = 113$$

Anion gap =
$$[Na^+] - [Cl^-] - [HCO_3^-]$$

Bù trừ hô hấp

Nguyên phát	Thay đổi kỳ vọng		
Toan chuyển hóa	$PCO2 = 1,5 \times HCO3^{-} + 8 \ (\pm 2)$		
Kiềm chuyển hóa	$PCO2 = 0.7 \times HCO3^{-} + 21 (\pm 2)$		

KMÐM

$$FiO_2 = 80\%$$

$$pH = 7,09$$

$$PaCO_2 = 36$$

$$HCO_3^- = 10,6$$

$$BE = -17,7$$

$$PaO_{2} = 84$$

$$SaO_2 = 90\%$$

$$1,5 \times 10,6 + 8 = 23,9$$

TOAN HÔ HẤP KẾT HỢP

Gap/Gap

$$\Delta AG/\Delta HCO_3 = (AG - 12)/(24 - HCO_3)$$

- ΔAG: sự tích tụ acid cố định
- ΔHCO₃: sự mất HCO₃
 Nếu chỉ có toan chuyển hóa tăng anion gap do tich tụ acid cổ định

$$\Delta AG = \Delta HCO_3 \rightarrow G/G = 1$$

Gap/Gap

- Nếu có toan chuyển hóa tăng Cl⁻ cùng xảy ra, HCO₃ giảm nhiều hơn
 - \rightarrow Gap/Gap < 1
- Nếu có kiềm chuyển hóa cùng hiện diện, ΔHCO_3 giảm ít hơn tăng ΔAG
 - **→** Gap/Gap > 1

KMÐM

$$FiO_2 = 80\%$$

$$pH = 7,09$$

$$PaCO_2 = 36$$

$$HCO_3^- = 10,6$$

$$BE = -17,7$$

$$PaO_{2} = 84$$

$$SaO_2 = 90\%$$

$$Na^{+} = 142$$

$$K + = 3.9$$

$$CI = 113$$

Delta AG/ Delta HCO₃ = 6/13,4 < 1

Toan chuyển hóa do tăng Chlo máu đi kèm

- 1. Toan chuyển hóa tăng anion gap: tăng acid lactic trên bệnh nhân sốc nhiễm khuẩn
- 2. Toan chuyển hóa do tăng chlo máu: do truyền quá nhiều dịch NaCl 0,9%
- 3. Toan hô hấp đi kèm: do mệt cơ

Kết quả khí máu

Thông tin về tình trạng toan kiềm

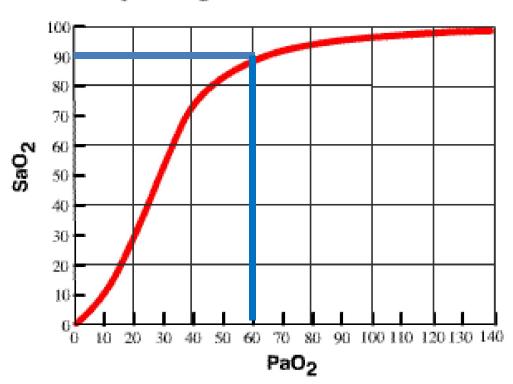
- •pH
- •PaCO₂
- •HCO₃ [tính toán vs đo đạc]

Thông tin về ô xy hóa máu

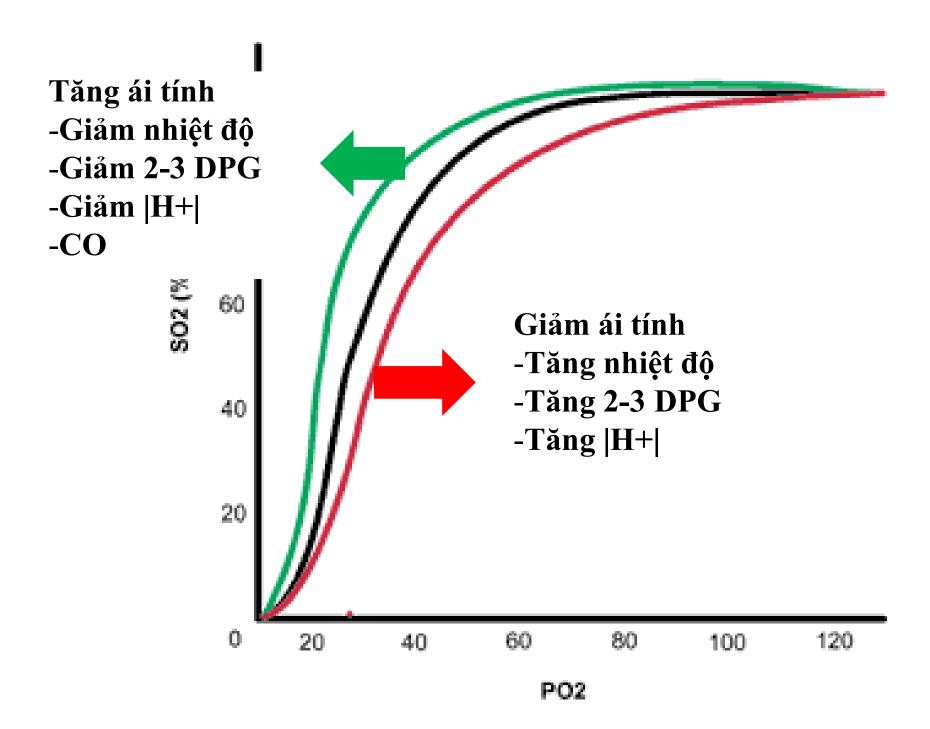
- •PaO₂ [phân áp ô xy]
- •SaO₂ [độ bão hòa ô xy]

Máy đo độ bão hòa ô xy mao mạch SpO2

OxyHemoglobin Dissociation Curve

BN nam, 65 tuổi, tiền sử viêm phế quản mạn, vào cấp cứu trong tình trạng khó thở và khạc đờm vàng nhiều. M=130, HA=130/90, t=38,5C, thở 32 l/ph, SpO₂= 70%

• Chẩn đoán: Đợt cấp COPD, suy hô hấp

• Xét nghiệm

KMÐM

$$FiO_2 = 0.21$$

$$pH = 7,25$$

$$PaCO_2 = 70$$

$$HCO_3 = 34$$

$$PaO_{2} = 39$$

$$SaO_2 = 52\%$$

$$Na = 139$$

$$K = 4,1$$

$$C1 = 89$$

$$WBC = 13 \text{ k/ul}$$

$$Hb = 17 \text{ g/dl}$$

$$Hct = 51\%$$

Phân tích KMĐM

KMĐM

$$FiO_2 = 0.21$$

 $PH = 7.25$
 $PaCO_2 = 70$
 $HCO_3 = 34$
 $PaO_2 = 39$
 $SaO_2 = 52\%$

- PaO₂ giảm → suy hô hấp giảm oxy
 máu
 - $PaO_2 < 40 \text{ mmHg}$
 - $PaO_2/FiO_2 = 39/0,21 = 185 < 200$
- giảm oxy máu nặng

Phân tích KMĐM

- PCO₂ tăng → suy hô hấp tăng CO₂
- pH giảm → toan máu
- HCO₃ tăng → kiềm chuyển hóa
- Toan hô hấp nguyên phát, kiểm chuyển hóa bù trừ
- Delta pH/Delta $PaCO_2 = 0.15/30 = 0.005$
- 0,003 < x < 0,008
 → Toan hô hấp cấp trên nền mạn, giảm oxy máu nặng

KMÐM

 $FiO_2 = 0.21$ pH = 7.25 $PaCO_2 = 70$ $HCO_3 = 34$ $PaO_2 = 39$

 $SaO_2 = 52\%$

Nguyên nhân giảm oxy máu?

Alveolar-arterial O₂ gradient

- •A-aDO₂ = $2.5 + (0.25 \times \text{tuôi})$
 - − Khí phòng: 7 − 14 mmHg
 - -100% oxy: <70 mmHg
- •A-aDO₂ bình thường: giảm thông khí và tăng CO₂
- •A-aDO₂ tăng: V/Q mismatch, shunt, rối loạn khuyếch tán

Nguyên nhân giảm oxy máu?

Alveolar-arterial O₂ gradient

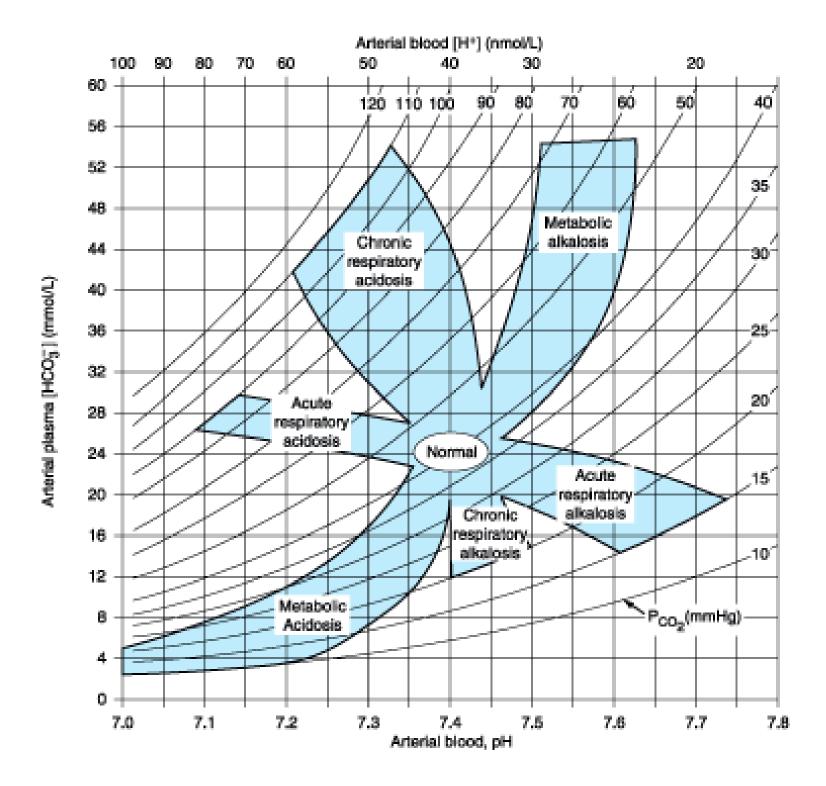
$$-PAO_2 = [FIO_2 \times (Pb - PH2O)] - [1,25 \times PaCO_2]$$

$$-PAO_2 = [0.21 \times (760 - 47)] - [1.25 \times 70] = 62$$

- Gradient = 62 - 39 = 23 mm Hg

Vậy, bệnh nhân giảm oxy máu do:

- Giảm thông khí phế nang, tăng CO₂
- Giảm khuếch tán khí và hoặc bất thường V/Q, shunt: viêm phổi, xơ phổi

DỊCH BẠI LIỆT 1952 TẠI COPENHAGEN (ĐAN MẠCH)

DR. BJORN IBSEN

Lịch sử

ABL800 Flex

Các thông số trong kết quả khí máu

17 thông số đo đạc

- •Thông số toan kiềm
- •Thông số ô xy hóa máu
- •Thông số điện giải
- •Thống số khác: lactate, glucose

Cobas B221

- BN nam 60 tuổi
- Tiền sử bệnh thận mạn do viêm cầu thận và đái tháo đường type 2
- 3 ngày nay sốt cao rét run
- Từ sáng nay BN khó thở tăng lên

Kết quả khí máu

•
$$pH = 7.06$$

•
$$PaCO2 = 15$$

•
$$PaO2 = 88$$

•
$$HCO3 = 7$$

•
$$Na^+ = 132$$

•
$$K^+ = 6.4$$

•
$$C1 = 90$$

Câu hỏi

1.Chẩn đoán RL toan kiểm thuộc loại gì?

2.Chẩn đoán rối loạn điện giải?3.Điều trị của bạn?

•
$$pH = 7.06$$

•
$$PaCO2 = 15$$

•
$$PaO2 = 88$$

•
$$HCO3 = 7$$

•
$$Na^+ = 132$$

•
$$K^+ = 6.4$$

•
$$C1 = 90$$

 \downarrow 0,1 pH \rightarrow \uparrow 0,6 mEq/L K⁺

Câu hỏi lâm sàng

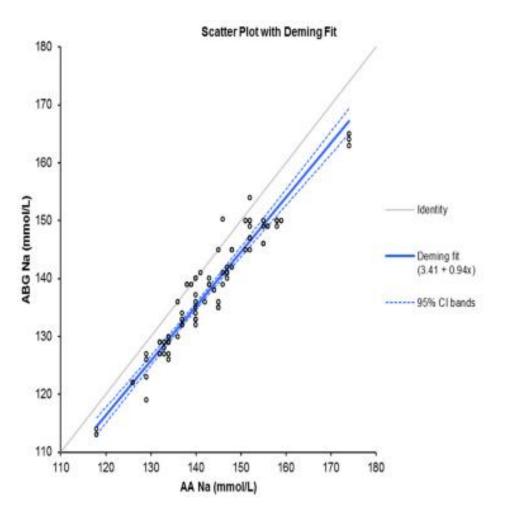
• Chọn điện giải trên khí máu hay từ hóa sinh?

Tab	le 1
-----	------

Differences between the blood gas analyzer and auto-analyzer

Blood gas analyzer	Auto-analyzer
Analyzes whole blood	Analyzes serum
Arterial sample used conventionally	Venous sample used conventionally
Uses direct ion selective electrode	Uses indirect ion-selective electrode technology
Uses heparin-diluted sample	Serum sample diluted with fixed volume diluent
Processing time is short	Processing time is long
No effect of protein levels in blood	Affected by protein levels in blood

Natri:

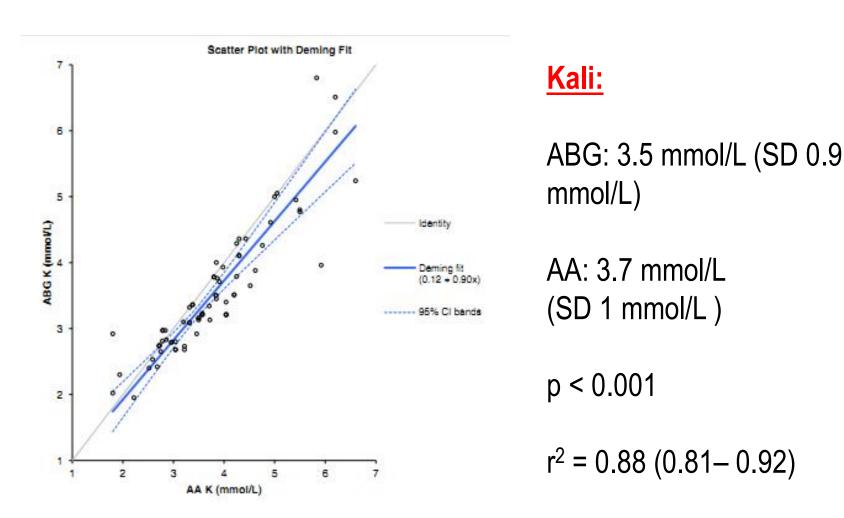
ABG: 138.1 mmol/L (SD 10.2 mmol/L)

AA: 143.0 mmol/L (SD 10.5 mmol/L)

p < 0.001

 $r^2 = 0.9 (0.9 - 0.94)$

Budak et al. BMC Anesthesiology 2012, 12:17

Budak et al. BMC Anesthesiology 2012, 12:17

Table 2 Statistical analysis of sodium samples

Sample	Mean mm	nol/l	SD
Blood gas analyzer	131.2	$P < 0.001$ $r^2 = 0.68$	7.3
Auto-analyzer	136.4		6.5

Table 4 Statistical analysis of potassium

Sample	Mean mmol/l		SD mmol/l
Blood gas analyzer	3.7	$P = 0.268$ $r^2 = 0.72$	1.9
Auto-analyzer	3.9		1.8

Thực hành

- Điện giải trên khí máu
- Dùng để tính toán khoảng trống anion
- Phát hiện sớm những rối loạn điện giải kèm hoặc không kèm rối loạn cân bằng toan kiềm

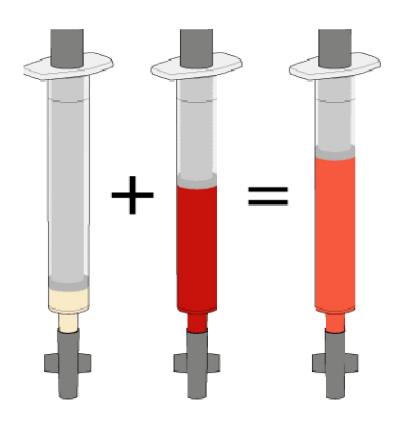
BN nam 23 tuổi

- •Tiền sử hen phế quản, điều trị bằng thuốc xịt hàng ngày
- Đợt này BN có sốt, khạc đờm, khó thở tăng. BN vào khám cấp cứu
- •Khám lâm sàng: thở nhanh, mạch nhanh, nhiệt độ 38°C
- •Khám phổi: ran rít, ran ngáy 2 bên phế trường

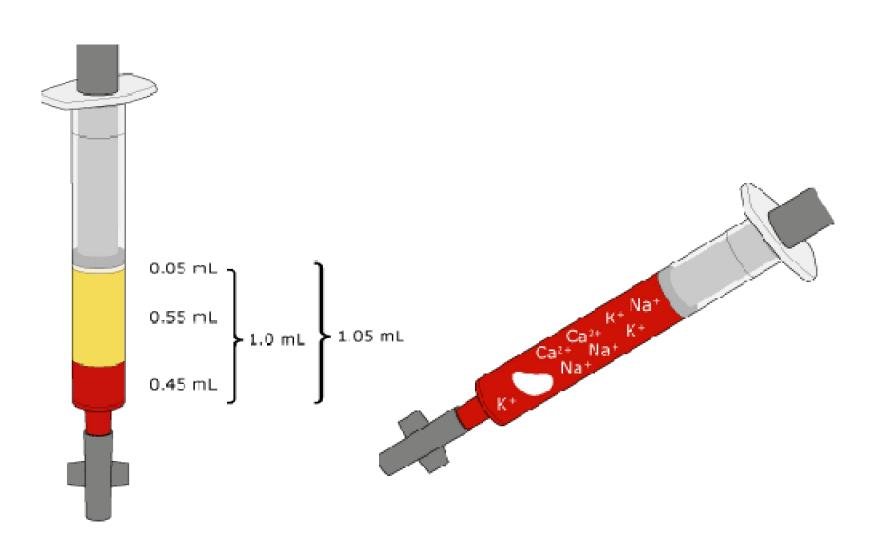
Kết quả khí máu

- pH = 7.36
- PaCO2 = 32
- PaO2 = 90
- HCO3 = 18
- $Na^+ = 144$
- $K^+ = 1,2$
- $iCa^{++} = 0.5$
- C1 = 95

Hòa loãng máu

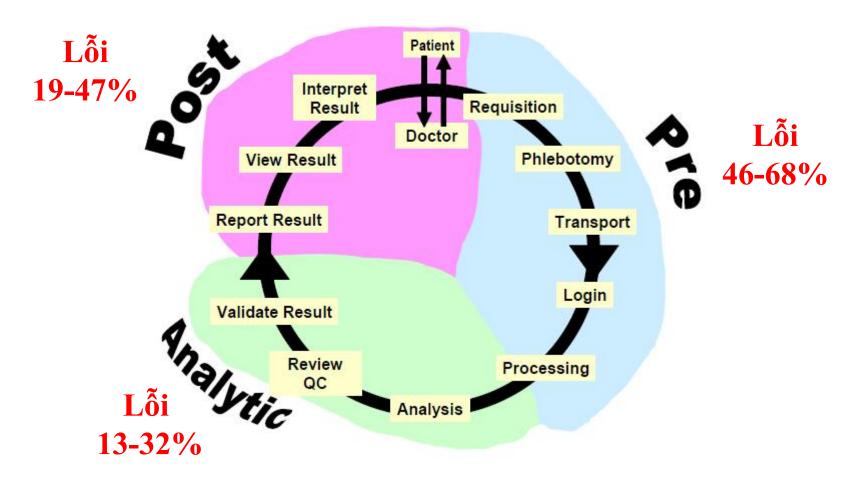
Heparin gắn chất điện giải

Bảo quản mẫu trước

Thông số	Thay đổi	37°C	22°C	4°C
pH (pH đv/hr)	Giảm	0,04 – 0,08	0,02 – 0,03	< 0,01
pCO ₂ (mmHg/hr)	Tăng	5	1	0,5
pO ₂ (mmHg/hr)	Giảm	5 - 10	2	

Lỗi trong quy trình

Errors in Laboratory Medicine, Bonini P, Pleboni M, Ceriotti F Rubboli F Clin Chem 48; 691 -698, 2002

Thực hành

- Sodium heparin:
 - Tăng Sodium máu # 3 mmol/L
 - Không sử dụng cho XN khí máu có ion đồ
- Lithium heparin: sử dụng cho XN khí máu có ion đồ
- Electrolyte Balanced Heparin: tốt nhất cho XN Calci ion hóa
- Không được sử dụng "Sodium Heparin sử dụng trong điều trị lâm sàng" để làm chất chống đông

Thực hành

Vận chuyển và phân tích mẫu:

- Càng sốt càng tốt
- Thời gian lưu mẫu trước XN
 - -cho phép: ≤30 phút sau khi lấy mẫu
 - Tốt nhất: 15 phút sau khi lấy mẫu
- Nhiệt độ bảo quản: nhiệt độ phòng

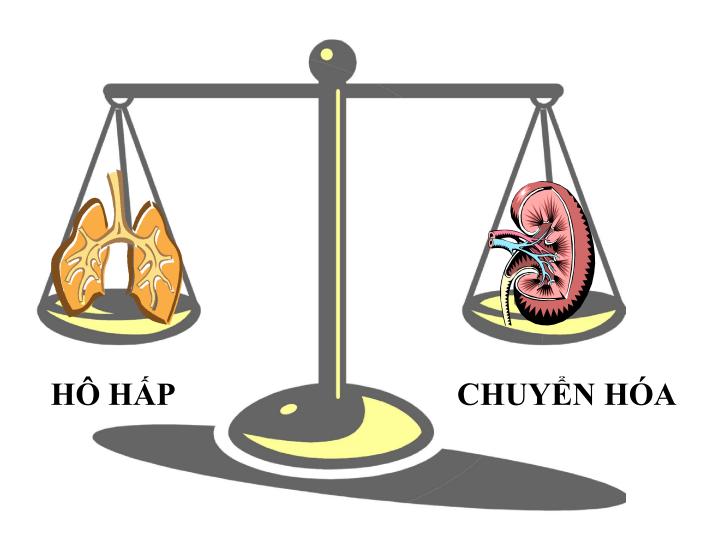
Kết luận

- Đọc kết quả khí máu phải dựa trên bệnh cảnh lâm sàng và tiếp cận một cách hệ thống để tìm các rối loạn kết hợp.
- Điện giải đồ, đường huyết và lactac máu là những thông số hỗ trợ hữu ích để đánh giá bước tranh toàn cảnh của BN.

Thay đổi kỳ vọng

Nguyên phát	Thay đổi kỳ vọng
Toan chuyển hóa	$PCO2 = 1,5 \times HCO3^- + 8 \ (\pm 2)$
Kiềm chuyển hóa	$PCO2 = 0.7 \times HCO3^{-} + 21 (\pm 2)$
Toan hô hấp cấp	delta pH/delta PCO2 = 0,008
Toan hô hấp mạn	delta pH/delta PCO2 = 0,003
Kiềm hô hấp cấp	delta pH/delta PCO2= 0,008
Kiềm hô hấp mạn	delta pH/delta PCO2 = 0,003

Kết luận

XIN CẨM ƠN